

บทที่ 1

บทนำ

1. ความน่า

เมื่อมนุษย์อยู่รวมกันเป็นกลุ่มที่เรียกว่าสังคม จะต้องติดต่อเพื่อทำความรู้จัก สร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน วิธีการในการติดต่อสื่อสารกันมีหลายอย่าง เช่น การแสดงกิริยา หน้าตา หรือการเปล่งเสียงเป็นสัญญาณบอกให้รู้ ซึ่งเรียกว่า ภาษา แต่ละกลุ่มสังคมก็มีภาษาของตนที่รู้จักกัน ภาษามิวิว์ฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ติดต่อสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ในการปฏิบัติงาน การดำเนินธุรกิจ และการศึกษา ยิ่งกิจกรรมในสังคมมีมากขึ้น ภาษาจะต้องยิ่งเปลี่ยนแปลงและมีการเพิ่มเติมเพื่อให้สามารถถ่ายทอดกิจกรรมเหล่านี้ออกมาได้ จะเห็นได้ว่า เมื่อชนชาติหนึ่งรับวัฒนธรรมของอีกชาติหนึ่งมา มักจะต้องรับศัพท์และสำนวนภาษามาใช้ และปรับปรุงให้เข้ากับภาษาของตน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ว่า

“ภาษาเป็นเครื่องผูกพันมนุษย์ต่อมนุษย์แน่นแฟ้นเสียยิ่งกว่าสิ่งอื่น และไม่มีสิ่งไหนที่จะทำให้คนรู้สึกเป็นพวกเดียวกันดีไปกว่าการพูดภาษาเดียวกัน รัฐบาลทั้งปวงย่อมรู้สึกในข้อนี้อยู่ดี เพราะฉะนั้น รัฐบาลใดที่ต้องปกครองชนต่างชาติต่างภาษา จึงต้องพยายามตั้งโรงเรียนและออกบัญญัติบังคับให้ชนต่างภาษาเรียนภาษาของผู้ปกครอง แต่ความคิดเห็นเช่นนี้มีใช้จะสำเร็จตามปรารถนาของรัฐบาลเสมอก็หาไม่ได้ แต่ถ้ายิ่งจัดการแปลงภาษาไม่สำเร็จอยู่ตราบใด ก็แปลว่าผู้พูดภาษากับผู้ปกครองนั้น ยังไม่เชื่ออยู่ตราบนั้น และยังคงเรียกว่าเป็นชาติเดียวกับมหาชนทั้งเมืองไม่ได้อยู่ตราบนั้น ภาษาเป็นสิ่งที่ฝังใจมนุษย์แน่นแฟ้นยิ่งกว่าสิ่งอื่น”¹

ภาษาไทยเป็นเครื่องมือแสดงความรู้ ความคิด และวัฒนธรรมไทย เป็นเครื่องแสดงความเป็นชาติเก่าแก่ มีการสืบทอดความเจริญจากบรรพบุรุษมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน คนไทยใช้ภาษาไทยพูดและเขียนข้อความสำคัญได้ทุกโอกาส ภาษาไทยมีวิวัฒนาการของวิธีการเขียนการเข้ามาไม่น้อยกว่า 700 ปี ดังมีหลักฐานการใช้ภาษาไทยบันทึกข้อความในหลักศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและวรรณคดีไทยสมัยต่าง ๆ ข้อเขียน

เหล่านี้ได้แสดงถึงความรุ่งเรืองของชาติไทย บันทึกความเป็นไปในสังคมไทย แนวความคิด ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวิชาความรู้ต่าง ๆ ของปู่ย่าตายายที่สอนต่อ ๆ กันมา ซึ่งจะเป็นรากฐานความรู้ สำหรับการพัฒนาบ้านเมืองไทยสืบต่อไปได้ ในปัจจุบันคนไทยก็ยังใช้ภาษาไทยทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึก ได้เป็นอย่างดี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสในที่ประชุมของชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถึงความสำคัญของภาษาไทยไว้ดังนี้

“... ภาษาไทยเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งของชาติ ภาษาทั้งหลายเป็นเครื่องมือของมนุษย์ชนิดหนึ่ง คือเป็นทางสำหรับแสดงความคิดเห็นอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งที่สวยงามอย่างหนึ่ง เช่นในทางวรรณคดี เป็นต้น ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องรักษาเอาไว้ให้ดี ประเทศไทยนั้นมีภาษาของเราเองซึ่งต้องหวงแหน ประเทศใกล้เคียงของเราหลายประเทศมีภาษาของตนเอง แต่ว่าเขาก็ไม่แข็งแรง เขาต้องพยายามหาหนทางที่จะสร้างภาษาของตนเองไว้ให้มั่นคง เรามีโชคดีที่มีภาษาของตนเองแต่โบราณกาล จึงสมควรอย่างยิ่งที่จะรักษาไว้ ปัญหาเฉพาะในด้านการรักษาภาษานี้ก็มีหลายประการ อย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในทางออกเสียง คือให้ออกเสียงให้ถูกต้องชัดเจน อีกอย่างหนึ่งต้องรักษาให้บริสุทธิ์ในวิธี หมายความว่าวิธีให้คำวามาประกอบประโยคนั้นเป็นปัญหาที่สำคัญ ปัญหาที่สามคือความร่ำรวย ในคำของภาษาไทยซึ่งพวกเรานี้ก็ว่าไม่ร่ำรวยพอ จึงต้องมีการบัญญัติศัพท์ใหม่มาใช้... การบัญญัติศัพท์ใหม่เป็นสิ่งจำเป็นเหมือนกัน จำเป็นแต่อันตราย ...”¹

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ภาษานอกจากจะเป็นเครื่องสื่อสารแสดงความรู้สึกนึกคิดของชนทั่วโลกแล้ว ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นวัฒนธรรม อารยธรรม และเอกลักษณ์ประจำชาติอีกด้วย ไทยเป็นอารยประเทศซึ่งมีขนบประเพณี ศิลปกรรม วรรณคดี และภาษา ซึ่งเจริญรุ่งเรืองมาแต่อดีตกาล อนุชนชาวไทยจึงควรภูมิใจช่วยกันผดุงรักษามรดกทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ที่บรรพบุรุษได้อุตส่าห์สร้างขึ้นไว้ให้เจริญสืบไป ดังคำกล่าวตอนหนึ่งของภรรตฤทธิในนิติศตกัม ว่า

“กำไลมือ สายสร้อยคอ รุ่งดั่งแสงเดือน การอาบ การลูบไล้ดอกไม้ ผม มุ่น เหล่านี้ไม่ทำให้คนงามได้ ภาษาที่จัดระเบียบดีแล้วเท่านั้น ย่อมทำคนที่ทรงไว้ให้งามดี เครื่องประดับคือภาษา ย่อมเป็นเครื่องประดับเสมอไป”²

¹พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กระแสพระราชดำรัสในการประชุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 29 กรกฎาคม 2505 พระบรมราชาวาท ราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หน้า 179 - 180

²ภูวดล ทรงประเสริฐ บรรณาธิการ ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับครบรอบ 30 ปี (2499 - 2529) หน้า 4

ภาษามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ “เนื่องจากภาษาเป็นเครื่องมือในการรวบรวมความรู้และประสบการณ์จากอดีต และเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวิชาการให้ประชาชนในชาติได้มีความรู้เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต ภาษาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของประเทศชาติ ภาษาเป็นเครื่องแสดงความนึกคิด คนทั้งชาติจะมีความเข้าใจกันได้เป็นอย่างดีก็เพราะภาษา ถ้าภาษาสูญชาติก็สูญไปด้วย นอกจากภาษาจะเป็นสื่อกลางของคนทั้งชาติแล้ว ภาษายังเป็นสื่อสัมพันธ์ระหว่างชาติอีกด้วย”¹

2. ความหมายของภาษา

มนุษย์มีความจำเป็นต้องสื่อสารซึ่งกันและกัน การสื่อสารของมนุษย์จำแนกได้เป็น 2 วิธี คือ การสื่อสารที่ใช้ภาษา และการสื่อสารที่ไม่ใช้ภาษา แต่การสื่อสารประเภทหลังนี้มีความจำกัด ดังนั้นการใช้ภาษาในการสื่อสารจึงสำคัญมาก และได้มีการให้ความหมายของภาษาไว้ว่า “ภาษาหมายถึงระบบการสื่อสารของมนุษย์ที่มีภาษาพูดเป็นสำคัญ”²

อริสโตเติลพิจารณาว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมืองก็เพราะเห็นว่า มนุษย์มีคุณสมบัติที่สัตว์อื่นไม่มี นั่นคือมนุษย์มีความสามารถที่จะมีและใช้เหตุผลได้ในทางความคิดและทางคำพูด สัตว์อื่น ๆ อาจสามารถเปล่งเสียงแสดงความพึงพอใจหรือความเจ็บปวดได้ แต่มนุษย์เท่านั้นที่สามารถมีภาษาที่ใช้อธิบายถึงสิ่งที่ดี - ไม่ดี สิ่งที่ยุติธรรม - อยุติธรรม ภาษาจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญของมนุษย์ในการสื่อความติดต่อกัน³

ภาษาอาจมีความหมายแตกต่างกันไป แล้วแต่ผู้ให้ความหมายว่าจะมองภาษาในลักษณะใด นักภาษาศาสตร์ให้ความหมายของภาษาว่าหมายถึง ภาษาที่ใช้พูดเพื่อสื่อความหมายในชุมชนหนึ่ง ๆ ส่วนนักจิตวิทยามีความเห็นว่ ภาษาหมายถึง ความสามารถในการติดต่อกับผู้อื่นโดยรวมเอาวิธีการทุก ๆ อย่างที่ใช้ในการติดต่อเพื่อสื่อความหมายหรือเพื่อแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นทั้งมวล โดยจะรวมความทั้งการพูด การเขียน การแสดงท่าทางประกอบ การใช้ภาษาใบ้ การแสดงสีหน้า การแสดงออกทางศิลปะ และเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์ต่างไปจากสัตว์ ภาษาในความหมายนี้จึงมีความหมายไปถึงเครื่องให้มนุษย์ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่เป็นนามธรรมต่อกันด้วย สำหรับนักการศึกษาแล้ว ภาษาคือเครื่องมืออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ประกอบไปด้วยการติดต่อ ระเบียบการติดต่อ สัญลักษณ์ที่ใช้แสดงแทนความคิดและความเข้าใจในลักษณะของการติดต่อ⁴

¹ ละเอียด โปษะกฤษณะ “เราควรรักและหวงแหนภาษาไทยของเราเพียงไร” ใน รายงานผลการสัมมนา “ภาษาไทยกับสังคมไทย” หน้า 287 - 288

² ปราณี กุลละวณิชย์ “ภาษากับการสื่อสาร” ใน ภาษากับความเข้าใจอันดีระหว่างชนในชาติ หน้า 2

³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และกนก วงษ์ตระหง่าน ภาษากับการเมือง หน้า 1

⁴ ศรียา นิยมธรรม และประภัสสร นิยมธรรม พัฒนาการทางภาษา หน้า 1 - 2

ภาษาเป็นพฤติกรรมทางสังคม เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ภาษาเพื่อใช้ในการติดต่อสื่อสารกัน ภาษาเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ดังนั้นภาษาทุกภาษาจึงมีความเหมาะสมและสมบูรณ์สำหรับสังคมที่ใช้ภาษานั้น กาญจนา นาคสกุล กล่าวว่า “เมื่อชนกลุ่มใดกำหนดใช้ภาษาใดเป็นภาษาประจำกลุ่มแล้วภาษานั้นก็จะนับว่าเป็นภาษาหลักหรือภาษาแม่ของสมาชิกกลุ่มนั้น” เมื่อสังคมขยายตัวขึ้นเป็นเมือง เป็นประเทศชาติ ภาษาที่ชนกลุ่มนั้นใช้ก็จะเปลี่ยนฐานะเป็นภาษาประจำชาติที่จะสืบต่อไป ภาษาจะผูกพันกับสังคมของผู้ใช้ภาษาอย่างใกล้ชิด ความเจริญก้าวหน้าในทางหนึ่งทางใดของสังคมย่อมจะมีผลต่อภาษาด้วย ภาษาจึงเป็นหลักฐานแสดงอารยธรรมต่าง ๆ ของสังคม เช่น ศิลปะ ศาสนา วิทยาศาสตร์ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ภาษาเป็นเครื่องมือในการคิดของมนุษย์ และเป็นสื่อที่ใช้แสดงความคิดซึ่งเป็นนามธรรมนั้นออกมาให้ผู้อื่นเข้าใจด้วย ชนกลุ่มใดมีภาษาซึ่งทำหน้าที่ดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์ มีคำศัพท์ที่จะแสดงสิ่งที่เป็นนามธรรมต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องแจ่มชัด ชนกลุ่มนั้นก็จะคิดได้ลึกซึ้งกว้างไกลและละเอียดชัดเจน วิทยาการต่าง ๆ ก็จะเจริญขึ้นเป็นเงาตามตัว ภาษาจึงนับว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดส่วนหนึ่งของสังคม เป็นสื่อที่ถ่ายทอดลักษณะแท้จริงของเจ้าของภาษา¹

3. บทบาทและหน้าที่ของภาษา

แม้คำจำกัดความหรือความหมายของภาษาจะแตกต่างกันไปบ้างในประเด็นของขอบข่ายที่ครอบคลุม แต่ผู้รู้ด้านภาษาต่างก็ยอมรับในบทบาทและหน้าที่ของภาษาว่ามีความสำคัญต่อทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม

ภาษานอกจากจะเป็นเครื่องมือในการสื่อความหมายระหว่างมนุษย์แล้ว ยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติ ชาติต่าง ๆ ผิดแผกกันไปก็ด้วยมีภาษาต่างกัน² ภาษาเป็นเครื่องหมายของวัฒนธรรม ภูมิหลัง เอกลักษณ์ของกลุ่มชนหรือชาติหนึ่ง³ ในแง่ของความเข้าใจอันดีระหว่างชนในชาติและระหว่างชาติ บทบาทของภาษามีความสำคัญยิ่งที่จะก่อให้เกิดการเป็นปึกแผ่น ชัดแย้ง หรือร่วมมือกัน

ทอลี (Tauli) ได้ให้ความเห็นไว้ในบทความเรื่อง “The Theory of Language Planning” ของเขาว่า ภาษาทำหน้าที่ 2 ประการในสังคม คือ เป็นเครื่องมือ (means) และเป็นระบบสัญญาณทางสังคม (social code) ซึ่งในกรณีหลังนี้รวมไว้ซึ่งการทำหน้าที่เป็นสถาบันทางสังคม (social institution) ด้วย⁴

เฮร์ซเลอร์ (Hertzer) ผู้ประพันธ์หนังสือ “A Sociology of Language” ได้กล่าวถึงบทบาททั่วไปของภาษาว่ามีอยู่ 2 ประการ คือ

¹ กาญจนา นาคสกุล ระบบเสียงภาษาไทย หน้า 2 - 3

² ส.ศิริรักษ์ มาพูดภาษาไทยกันดีกว่า หน้า 1

³ น้ำทิพย์ อักษรกุล “การประยุกต์ใช้วิชาสังคมวิทยาภาษาศาสตร์ในการมองปัญหาการเมืองภาคใต้” ใน เอกสารเสนอต่อที่ประชุมการปรับปรุงหลักสูตรสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง หน้า 306

⁴ Valter Tauli. “The Theory of Language Planning” in *Advances In Language Planning*. p. 49

1. เป็นเครื่องมือในการอธิบายบอกลักษณะ การจัดกลุ่ม การรับรู้ ความคิด กิจกรรมสร้างสรรค์ ความรู้ทางเทคโนโลยี และการถ่ายทอดความรู้จากที่หนึ่งไปสู่อีกที่หนึ่ง

2. เป็นเครื่องมือพื้นฐานของพฤติกรรมทางสังคม¹

กริมชอว์ (Grimshaw) ผู้ซึ่งมีความเข้าใจภาษาในเชิงสังคมศาสตร์ และได้เขียนหนังสือชื่อ "Language as Social Resource" ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของภาษาว่า เป็นกลไกของการควบคุมทางสังคม (social control) และเชื่อว่าภาษาก่อให้เกิดกระบวนการสังคมประกิต (socialization) ในสังคมชั้น นอกจากนี้ ยังพิจารณาว่าภาษามีบทบาทในการเลื่อนฐานะทางสังคมของบุคคล โดยชี้ให้เห็นว่าบุคคลยิ่งรู้ภาษาอื่นนอกจากภาษาแม่ของตนมากขึ้นเท่าไรก็จะเป็นชนชั้นผู้นำ (elite) ในสังคมยิ่งขึ้น²

สำหรับเคลมาน (Kelman) พิจารณาบทบาทของภาษาในเชิงการเมือง โดยพิจารณาว่า ภาษามีอำนาจอย่างสำคัญในการรวมกลุ่มคนที่กระจัดกระจาย และชนกลุ่มย่อย (subgroups) ให้เข้ามาสมาคมกับกัติดต่อระบบรัฐเดียวกัน³

จากข้อคิดเห็นของนักวิชาการต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า ภาษามีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญอย่างยิ่งในสังคม กล่าวคือ ภาษาเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระหว่างคนในสังคม ภาษาช่วยถ่ายทอดความรู้ ความคิด และช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชนในชาติและระหว่างชาติ นอกจากนี้ ภาษายังเป็นเครื่องแสดงถึงสถานะทางสังคม บุคคลผู้มีความรู้ดีในภาษาของตนและภาษาอื่น ๆ ย่อมจะได้รับการยกย่องนับถือจากบุคคลอื่น และอาจถือเป็นบุคคลชั้นนำของสังคม ในทางการเมือง ภาษามีบทบาทสำคัญในการที่จะรวมจิตใจของประชาชนในชาติให้มีความสามัคคี มีความรักชาติ และภูมิใจในชาติของตน ดังจะเห็นได้ว่ารัฐบาลในทุยกยุคทุกสมัยได้พยายามรณรงค์ให้คนไทยเรียนรู้ภาษาไทย ซึ่งเป็นภาษาประจำชาติ ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะกำเนิดมาในเชื้อชาติใด ท้องถิ่นใด ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้ทุกคนมีความสำนึกในความเป็นไทยนั่นเอง

4. บทบาทของภาษาในฐานะเป็นปัจจัยที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา

ในระดับบุคคลหรือปัจเจกชนนั้น การรู้และสามารถใช้ภาษาได้อย่างถูกต้องจะทำให้บุคคลนั้นได้เปรียบ เป็นที่ยอมรับในสังคมมากกว่าบุคคลที่มีคุณลักษณะดังกล่าวที่ด้อยกว่า ความสามารถทางภาษาจึงเป็นสิ่งที่ได้รับการเน้นมาตั้งแต่การศึกษาวิชาวาทศิลป์สมัยกรีก และการศึกษาของไทยตั้งแต่ยุคแรก ๆ ผู้มีความสามารถทางภาษา นอกจากจะเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สังคมต้องการแล้ว โดยส่วนตัวผู้นั้นจะสามารถเลื่อนฐานะทางสังคม (upward social mobility) ให้สูงขึ้นด้วย ในทางตรงข้ามหากประเทศชาติใดมีประชากรที่ด้อย

¹ Joshua A. Fishman. *Advances In Language Planning*. p. 49

² Allen D. Grimshaw. *Language as Social Resource*. p. 26 - 27

³ Herbert C. Kelman. "Language as an Aid and Barrier to Involvement in the National System" in *Can Language Be Planned ? Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations*. p. 21

ความสามารถทางภาษาก็ย่อมมีปัญหาในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ทำให้เจริญก้าวหน้าไปได้ช้ากว่าที่ควร

ในทางการเมืองได้มีการศึกษาความสำคัญของภาษาไว้มาก โดยเฉพาะทางด้านการใช้ภาษาในการสื่อความคิดเกี่ยวกับคุณค่าต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการยอมรับในคุณค่าเหล่านั้นเพื่อผลประโยชน์แห่งเสถียรภาพทางการเมือง ภาษาจึงมีความสำคัญในแง่ของการชักจูงใจให้ผู้รับความคิดคล้ายตาม เอเดิลแมน (Edelman) ชี้ให้เห็นว่า เนื่องจากการเมืองเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลที่มีอำนาจปกครองว่าใครจะได้อะไรในการแข่งขันเพื่อรับสิ่งที่มีค่าในสังคม การแสวงหาสิ่งนี้ทำได้สองทางด้วยกัน คือ ด้วยคำพูดและด้วยกำลัง การใช้ภาษาเพื่อเหตุผลและประโยชน์ทางการเมืองจึงช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนา และในขณะเดียวกันก็ทำให้บุคคลอื่น ๆ ยอมรับในความชอบธรรมของสิ่งที่บุคคลนั้น ๆ ได้มาครอบครองด้วย¹

จารุบุตร เรื่องสุวรรณ มีความเห็นคล้ายกับเอเดิลแมน โดยได้ชี้ให้เห็นว่า อำนาจในการปกครองบ้านเมืองตามหลักสากลมี 3 ประการ คือ (1) กำลังอาวุธหรืออำนาจทหาร (2) อำนาจทางเศรษฐกิจหรือการเงิน (3) อำนาจในการใช้ภาษา โดยชี้ให้เห็นว่าภาษามีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวจิตใจของบุคคลและมหาชนได้มาก² ส่วนประสงศ์ สุนศิริ ได้ชี้ให้เห็นว่า ภาษาไทยมีบทบาทต่อการพัฒนาการเมืองด้านความมั่นคงของประเทศดังนี้

1. ภาษาไทยเป็นเครื่องหมายว่าเป็นคนไทยและเป็นปัจจัยหนึ่งในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ...

2. ภาษาให้คุณประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจและการติดต่อสื่อสาร คุณประโยชน์แห่งประสบการณ์ของภาษาจะมีส่วนเกื้อกูลโดยตรงต่อความมั่นคงแห่งชาติ ...

3. ในนัยตรงกันข้าม ภาษาอาจมีโทษในการทำลายล้างหรือสร้างความเป็นศัตรูและการระแวงแคลงใจกัน หากใช้ภาษาไทยที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง หรือการใช้ภาษาที่ดีแต่มีวัตถุประสงค์ร้ายต่อส่วนรวม อาจเป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกแยก สร้างความเข้าใจผิด ทำลายความเชื่อมั่นศรัทธาของประชาชนต่อรัฐบาล ...³

ในส่วนของการพัฒนาทางสังคม ภาษากับอารยธรรมมีความเกี่ยวข้องกันมาตลอดเวลา ภาษาช่วยสะท้อนให้เห็นทั้งอารยธรรมและวัฒนธรรมของชาติต่าง ๆ หากภาษาไม่สมบูรณ์ อารยธรรมของสังคมนั้น ๆ จะไม่สมบูรณ์ตามไปด้วย⁴ สังคมที่เปลี่ยนไปได้อย่างราบรื่นจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวของภาษาอย่างราบรื่นด้วย ภาษาถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่ง que แสดงถึงความเป็นเอกราช ขนกลุ่มน้อยที่เสียเอกราช มักต้องสูญเสียภาษาของตนไปด้วย เพราะความจำเป็นที่จะต้องใช้ภาษาของชาติที่ปกครอง นานเข้าภาษาของผู้ถูกปกครองจะด้อยความสำคัญลงจนถึงขั้นใช้การไม่ได้ และสูญสิ้นไปในที่สุด การเอาชนะกันด้วยวัฒนธรรม

¹Murray Edelman. *The Symbolic Uses of Politics*. p. 114

²จารุบุตร เรื่องสุวรรณ "การอภิปรายเรื่องการใช้ภาษาไทยสังคมไทย" ใน รายงานผลการสัมมนา "ภาษาไทยกับสังคมไทย" หน้า 39

³ประสงศ์ สุนศิริ "ภาษาไทยกับความมั่นคงแห่งชาติ" ใน รายงานผลการสัมมนา "ภาษาไทยกับสังคมไทย" หน้า 246 - 247

⁴เปลื้อง ณ นคร "ความเกี่ยวข้องระหว่างภาษา กับสังคม" ใน รายงานผลการสัมมนา "ภาษาไทยกับสังคมไทย" หน้า 276

โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมทางภาษาเป็นการชนะที่เด็ดขาดยิ่งกว่าการชนะด้วยกำลังอาวุธหรือแม้ด้วยกำลังความคิด¹ มีตัวอย่างความขัดแย้งทางภาษามากมายหลายแห่งที่ชี้ให้เห็นว่าภาษาอาจเป็นได้ทั้งปัจจัยที่เอื้ออำนวยและเป็นปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ ดังเช่นในประเทศแคนาดา (ปัญหาผู้ใช้ภาษาอังกฤษกับภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาแม่) ในประเทศไนจีเรีย (มีภาษาพื้นเมืองมากจนไม่อาจนำเอาภาษาใดภาษาหนึ่งมาเป็นภาษาราชการ) ในเบลเยียม ไอร์แลนด์ และฟิลิปปินส์ เป็นต้น²

จากข้อคิดเห็นต่าง ๆ ที่ได้ยกมากล่าวถึงนี้ จะเห็นได้ว่า ถ้าได้มีการใช้ภาษาต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ภาษาจะมีบทบาทสำคัญยิ่งในอันที่จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประเทศชาติ แต่ถ้าหากมีการใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกแยกทำลายล้างประเทศชาติ หรือมีความขัดแย้งกันในการใช้ภาษา เช่นไม่มีภาษาใดภาษาหนึ่งเป็นภาษาประจำชาติ ก็อาจจะทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศได้

5. ความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับ สังคม

ภาษา กับ สังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในลักษณะที่เป็นเหตุและผลของกันและกัน นั่นคือ ภาษาเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ไม่ว่าจะเป็นในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ล้วนแต่สามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งสิ้น ขณะเดียวกันเมื่อสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เปลี่ยนแปลงไป ก็มีอิทธิพลทำให้ภาษาต้องปรับเปลี่ยนให้สนองตอบต่อสภาพที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นด้วย นักปฏิบัติการหรือวางแผนทางภาษาโดยทั่วไปยอมรับในรูปแบบความสัมพันธ์ดังกล่าวมาข้างต้น ดังเช่น ฮายมส์ (Hymes) ชี้ให้เห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับภาษาไม่สามารถแยกออกจากการศึกษาความเป็นไปของสังคมได้ กัมเปอร์ซ (Gumperz) ให้ข้อสรุปเกี่ยวกับการศึกษาทางภาษาศาสตร์ว่า ปฏิสัมพันธ์ทางภาษา (linguistic interaction) ก็คือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (social interaction) โครงสร้างทางภาษาจะสะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางสังคม การวิเคราะห์ภาษาและสังคมไปด้วยกันจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น³ รูบินและเจอร์นุดด์ (Rubin and Jernudd) ได้ให้ข้อคิดในลักษณะเดียวกัน กล่าวคือ ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้วางแผนเกี่ยวกับภาษานั้นมักมุ่งประเด็นทางภาษาศาสตร์เป็นสำคัญ ทำให้เกิดข้อผิดพลาดในการวางแผนพัฒนา เพราะขาดการพิจารณาถึงกระบวนการทางสังคม ขาดการพิจารณาตัวแปรนอกเหนือจากตัวแปรของระบบภาษา เขาได้เสนอว่าการวางแผนเกี่ยวกับภาษาต้องคำนึงถึงเรื่องทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ประชากรและจิตวิทยา นั่นคือ จะต้องพิจารณาในเชิงสหวิทยาการนั่นเอง⁴

¹ กาญจนา นาคสกุล "ภาษาไทยกับความเป็นไทย" ใน รายงานผลการสัมมนา "ภาษาไทยกับสังคมไทย" หน้า 262

² น้ำทิพย์ อักษรกุล การประยุกต์ใช้วิชาสังคมวิทยาภาษาศาสตร์ในการมองปัญหาการเมืองภาคใต้ หน้า 307 - 309

³ Allen D. Grimshaw. *Language as Social Resource*. p. 23 - 30

⁴ Joan Rubin and Bjorn H. Jernudd. *Can Language Be Planned ? : Sociolinguistic Theory and Practice for Developing Nations*. : Preface

หลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าภาษากับสังคมแปรผันไปตามกันมีอยู่มากมาย กรณีของสังคมไทย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้มีคำใหม่ ๆ เกิดขึ้นในช่วงนั้นหลายคำ เช่น ประชาธิปไตย นายกรัฐมนตรี พรรคการเมือง ฯลฯ ในปัจจุบันมีคำพวก หัวก้าวหน้า ขวาทกขอบ เกิดขึ้น ขณะที่คนรุ่นใหม่ ๆ น้อยคนที่จะรู้จักคำว่า ตง ซื่อ แป๋ ออกไ้ ว่าเป็นส่วนใดของบ้าน¹

จากข้อคิดดังกล่าว จะเห็นว่าภาษากับสังคมเป็นสิ่งที่แยกออกจากกันไม่ได้ ภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงสังคม ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม ดังนั้นการเรียนรู้ภาษาจึงควรที่จะเรียนควบคู่กันไปกับเรื่องของสังคมในลักษณะสหวิทยาการ ในสังคมไทยก็เช่นเดียวกัน ภาษาไทยมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคม การเรียนรู้ภาษาไทยควบคู่กันไปกับการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม รวมทั้งวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ทั้งนี้เพื่อจะได้สามารถนำความรู้ดังกล่าวไปพัฒนาประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. แนวคิดในการใช้ภาษาให้มีบทบาทในการพัฒนาประเทศ

แนวคิดของบุคคลต่าง ๆ ที่ยกขึ้นมากล่าวข้างต้นนั้น แสดงความสำคัญของภาษาในแง่ต่าง ๆ ทำให้เห็นได้ว่าสังคมสามารถใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการรวมให้สมาชิกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการสร้างชาติได้ อย่างหนึ่ง เมื่อเกิดความสามัคคีและการรวมตัวกันแล้ว จะสามารถบุกเบิกสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้มีในชาติได้ บางประเทศมีนโยบายรวมชาติ แต่มีอุปสรรคเพราะมีประชาชนหลายเชื้อชาติพูดภาษาไม่เหมือนกัน ต้องใช้วิธีการเลือกภาษาใดภาษาหนึ่งหรือหลายภาษาเป็นภาษากลางที่ประชาชนจะต้องศึกษาเพื่อใช้ร่วมกันหรือปรับปรุงภาษาขึ้นมาใหม่² ให้มีคำพูดที่ใช้ความคิดเพียงพอสำหรับจะใช้ในสิ่งแวดล้อมของประเทศและของโลก สำหรับประเทศไทยคนส่วนใหญ่ใช้ภาษาพูดและภาษาเขียนเดียวกัน คนไทยใช้ภาษาไทยในชีวิตประจำวันและในหน้าที่การงาน การประกอบอาชีพ เพื่อการติดต่อสื่อสารกันตลอดมา แม้ว่าสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนแปลงไปเราก็สามารถคิดวิธีการและแบบแผนในการใช้ภาษาให้เหมาะสมแก่โอกาสที่ใช้ ทำให้เกิดระเบียบ อันเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศสืบต่อไป

7. การศึกษาภาษาไทยให้ได้ผลดี

เนื่องจากภาษาเป็นวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อเป็นประโยชน์ในการสื่อสาร และเป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตในสังคมด้านต่าง ๆ การเรียนรู้ภาษาจึงต้องอาศัยการได้ยิน ได้ฟัง การอ่าน การคิด การพูด และการเขียนบ่อย ๆ ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงไว้ในคำนำหนังสือพระ

¹วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ “ความน่า” ใน รายงานการสัมมนาการใช้ภาษาไทย หน้า 163

²ตัวอย่างอาจเห็นได้จากกรณีประเทศอินโดนีเซีย ปรากฏในงานวิจัยของ Klaidir Anwar. *INDONESIAN The Development and Use of a National Language*. Indonesia, Oadjah Mada University Press, 1980

ราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

“แต่ก่อนมาการแต่งความเรียงดูไม่ถือกันว่าเป็นของสำคัญในวิชาแต่งหนังสือ การแต่งหนังสือถือกันว่าต้องเป็นบทกลอน จึงจะนับเป็นวิชาแต่งหนังสือ เพราะฉะนั้นพระราชนิพนธ์ที่เป็นความเรียงจึงมีน้อย พระราชนิพนธ์ความเรียงเก่าที่สุดที่ได้พบ ก็คือ คำจารึกของพ่อขุนรามคำแหง อันขึ้นว่า “พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์” นี้เป็นต้น หนังสือความเรียงนอกจากจารึกที่กล่าวมานี้แล้ว แม้เป็นกระแสน้ำของพระเจ้าแผ่นดินก็มักแต่งเป็นสำนวนของผู้อื่นแต่ง มาขึ้นกรุงรัตนโกสินทร์นี้ นอกจากที่ทรงแทรกในหนังสือพระราชพงษาวดารครั้งชำระ เมื่อในรัชกาลที่ 1 แต่ในรัชกาลที่ 3 มีพระราชนิพนธ์ 2 หรือ 3 ฉบับ ในเวลาเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวประจวบหน้า ทรงพระปรารภเรื่องพระอาการและเรื่องพระสงฆ์หมแหวก นอกจากนี้ก็นึกไม่ได้ว่ามีอะไร จนถึงรัชกาลที่ 4 จึงมีหนังสือพระราชนิพนธ์ความเรียงมาก ตลอดมาจนรัชกาลที่ 5 และรัชกาลปัจจุบันนี้เมื่อการศึกษาเจริญขึ้น ความรู้สึกจึงเกิดขึ้นว่าวิธีแต่งหนังสือความเรียง ถ้าจะแต่งให้ดีก็เป็นวิชาอย่างหนึ่งเหมือนกัน ความเรียงอันเป็นพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ดี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ดี ไม่ว่าจะทรงไว้ในเรื่องใด ๆ ผู้ที่เอาใจใส่ในวิชาแต่งหนังสือ มีความเห็นเป็นอันเดียวกันว่า เป็นหนังสืออันประกอบด้วยปฏิภาณโวหารน่าอ่านและสมควรเป็นแบบอย่างของผู้ศึกษาวิชาแต่งหนังสือความเรียงได้ทั้ง 3 รัชกาล แต่วิธีศึกษาในทางที่ถูกต้อง คือเอาใจใส่อ่านให้มาก แต่อย่าไปหลงเลียนโวหาร การอ่านหนังสือที่แต่งดีจะเป็นพระราชนิพนธ์ก็ตาม หนังสือผู้อื่นแต่งซึ่งนับถือกันว่าสำนวนดี เช่น หนังสือเรื่องสามก๊ก เป็นต้นก็ตาม ถ้ายังอ่านมากเรื่อง การอ่านนั่นเองจะอบรมทำให้โวหารของตนดีขึ้นในการแต่งหนังสือ ความคิดเห็นของข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้ แล้วแต่ท่านผู้ใดจะเห็นด้วย หรือมิเห็นด้วยก็ตามแต่ใจ”¹

นักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีความรู้ภาษาไทยอ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี มักมีความต้องการที่จะศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ต้องการใช้ความคิดที่มีเหตุผล แต่ก็ยังต้องการความรักและการแนะนำของผู้ใหญ่ การจัดการศึกษาวิชาภาษาไทยในระดับนี้ จึงควรให้มีกิจกรรมที่ให้โอกาสผู้ศึกษาได้ค้นคว้าหาเหตุผลอย่างอิสระ ในขณะที่เดียวกันครูก็มีส่วนที่จะช่วยแนะนำ และให้ข้อคิดแก่นักเรียน ช่วยให้นักเรียนมีความคิดกว้างขวางยิ่งขึ้น ดังนั้นครูภาษาไทยควรจะมีความรู้รอบตัวมาก ต้องสนใจวิชาอื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากตำราเรียน ต้องอธิบายได้ ยิ่งถ้าปฏิบัติได้ยิ่งดี วิชาที่สืบเนื่องกับภาษาไทยนี้ เช่น วิชาช่างศิลปกรรม

¹ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตั้งแต่ พ.ศ. 2417 - 2453 คำนำ

เป็นต้นว่า เขียนลายไทย หรือรู้จักส่วนต่าง ๆ ของอาคารเรือนไทย การขับร้องเพลงและอ่านทำนองต่าง ๆ ให้การเรียนน่าสนใจจำได้ง่ายขึ้น นอกจากนั้นควรจรรู้จักโยงเอาวิชาการอื่น ๆ ที่ได้ศึกษามาเป็นประโยชน์ เช่น วิชาภาษาต่างประเทศเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับภาษาไทยในแง่ต่าง ๆ ทั้งในแง่การใช้และวิวัฒนาการ รวมทั้งสามารถใช้เป็นเครื่องมือค้นคว้า และเผยแพร่ภาษาไทย ประวัติศาสตร์ เพื่อทราบเรื่องราวความเป็นมาและภูมิหลังของภาษาไทย และวรรณคดีไทย การใช้ห้องสมุดและการอ่านหนังสือเพื่อการค้นคว้า เหตุการณ์ปัจจุบัน และความเป็นไปในท้องถิ่น

อย่างไรก็ตาม คนไทยทุกคนมิได้มีความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้ดีทัดเทียมกัน ผู้ที่มีความสามารถมากย่อมเป็นผู้ได้เปรียบ เนื่องจากจะเข้าใจและรับรู้เรื่องราวข้อมูลต่าง ๆ ที่พูดและเขียนด้วยภาษาไทย เป็นอย่างดี และได้แถลงความรู้ความคิดของตนให้แก่ผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นคิดเห็นคล้ายตามได้มากกว่าคนอื่น นอกจากนั้นผู้มีความสามารถในภาษาหนึ่งย่อมมีโอกาสที่จะใช้และเข้าใจภาษาอื่นได้ดีถ้ามีโอกาสศึกษา เพราะทักษะในการเข้าใจและใช้ภาษานั้นไม่ว่าจะเป็นภาษาใด ย่อมมีหลักคล้ายคลึงกัน การมีทักษะในการเข้าใจและใช้ภาษาเป็นความสามารถเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลก็จริง แต่ย่อมเป็นสิ่งที่ศึกษาและฝึกฝนได้ จึงต้องมีการเรียนภาษาไทยให้เป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญสำหรับคนไทยทุกคน

ในปัจจุบันนี้ปรากฏว่า สภาพการเรียนการสอนภาษาไทยยังมีปัญหา กล่าวคือ นักเรียนมีความรู้ความสามารถ และทักษะในการเข้าใจและใช้ภาษาไม่พอ จึงเป็นการสมควรที่จะคิดหาวิธีอธิบายวิชาภาษาไทย ให้เข้าใจง่ายและน่าสนใจ ดังที่สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ในบทความเรื่อง “ปัญหาการใช้ภาษาไทย” ว่า ในการสอนภาษานั้น “น่าจะมีการดำริวิธีสอนภาษาไทยให้สนุกกว่าและเร็วกว่าที่เป็นอยู่ โดยทำให้ง่ายขึ้น และเก็บสิ่งที่ยากเอาไว้สอนเป็นขั้น ๆ ไป”¹

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษานั้น ผู้วิจัยได้เชิญครูผู้สอนวิชาภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และผู้เกี่ยวข้อง มาประชุมเพื่ออภิปรายเกี่ยวกับปัญหาในการเรียนการสอนภาษาไทย ผลการประชุมวิเคราะห์ปัญหา สรุปได้ดังนี้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ก)

1. ทักษะการฟัง นักเรียนไม่สามารถจับประเด็นและวิเคราะห์เรื่องที่ฟังได้ดีเท่าที่ควร
2. ทักษะการพูด นักเรียนพูดไม่ชัด เช่น คำควบกล้ำ ตัว ร-ล ปัญหาเกี่ยวกับลีลาการพูด การแบ่งจังหวะ วรรคตอน น้ำหนักเสียง และการกำหนดขอบเขตเนื้อหาของเรื่องที่จะพูด นอกจากนั้นนักเรียนยังมีปัญหาเกี่ยวกับภาษาถิ่นด้วย
3. ทักษะการอ่าน นักเรียนอ่านไม่ถูกต้องตามอักขรวิธีของภาษาไทย อ่านทำนองเสนาะไม่ถูกต้องตามลักษณะฉันทลักษณ์ และไม่รักการอ่านหนังสือ
4. ทักษะการเขียน นักเรียนมีปัญหาเกี่ยวกับลายมือ สะกดผิด เขียนตัวอักษรผิดลักษณะ การวาง

¹สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา “ปัญหาการใช้ภาษาไทย” ใน รายงานการสัมมนาการใช้ภาษาไทย หน้า 25

รูปสระและวรรณยุกต์ไม่ถูกที่ เขียนไม่มีใจความสำคัญ นอกจากนี้ครูผู้สอนภาษาไทยยังมีความเห็นว่าหลักสูตรให้ความสำคัญกับการเขียนน้อย

5. ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย นักเรียนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับวิชาภาษาไทยค่อนข้างอ่อน นักเรียนไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจภาษาไทย

6. ความสามารถในการใช้ภาษาให้เหมาะสมกับกาลเทศะและบุคคล นักเรียนมีปัญหาที่มาจากสภาพแวดล้อมต่างกัน ทำให้มีพื้นฐานการฝึกใช้ภาษาแตกต่างกัน ยกที่จะแก้ไข นอกจากนี้ครูผู้สอนภาษาไทยยังเห็นว่า ภาษาสื่อมวลชนเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี และครูบางคนก็ใช้ภาษาเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีด้วย

7. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล และความสามารถในการคิดและมีวิจารณ์ญาณอย่างสมเหตุสมผล นักเรียนมีความสามารถในการคิดและวิเคราะห์ค่อนข้างต่ำ นักเรียนขาดพื้นฐานในเรื่องวิจารณ์ญาณ และการเรียนการสอนไม่เอื้อให้นักเรียนคิดและมีวิจารณ์ญาณ

8. ความสามารถในการจับใจความสำคัญของข้อความที่ฟังและพูด นักเรียนขาดทักษะการฟัง ไม่สามารถสังเกตและจับใจความสำคัญได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการสื่อสาร เช่น การใช้ภาษาถิ่น

9. ความสามารถในการสรุปประเด็นความสำคัญจากข้อความที่อ่านและเขียน นักเรียนส่วนมากอ่อนในเรื่องการทำความเข้าใจประเด็นสำคัญ

10. ความรักและภาคภูมิใจในวิชาภาษาไทย นักเรียนไม่สนใจภาษาไทยเท่าที่ควร เพราะค่านิยมของสังคมโดยทั่วไปไม่ยกย่องและส่งเสริมภาษาไทย

11. ความชอบและเห็นคุณค่าของวรรณคดีไทย นักเรียนขาดความรู้พื้นฐานและไม่ค่อยสนใจวรรณคดี เห็นว่าเป็นเรื่องเก่าและล้าสมัย การเรียนการสอนโดยทั่วไปรวมทั้งแบบเรียนไม่เอื้อให้นักเรียนสนใจและเห็นคุณค่าของวรรณคดีไทย

นอกจากปัญหาที่เกี่ยวกับการเรียนภาษาไทยของนักเรียนแล้ว ครูผู้สอนภาษาไทยซึ่งได้มาประชุมกันยังได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยโดยทั่วๆ ไปในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยอาจจำแนกปัญหาออกได้ดังนี้

1. ปัญหาการบริหารวิชาการ มีปัญหาที่ผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญแก่ภาษาไทยมากเท่าที่ควร การจัดบุคลากรเข้าสอนไม่เหมาะสม เช่น ไม่ตรงกับความถนัด ชั่วโมงสอนมากเกินไป ครูที่คำนึงถึงมาตรฐานออกข้อสอบยาก ทำให้นักเรียนสอบตกมาก มักถูกเฟ่งเลียง ทำให้เสียขวัญและกำลังใจ การจัดการเรียนการสอนให้ความสำคัญต่อภาษาไทยน้อยไป และขาดการติดต่อทำความเข้าใจและความร่วมมือจากครูในหมวดวิชาอื่น ๆ

2. ปัญหาเกี่ยวกับหลักสูตร มีปัญหาเกี่ยวกับเนื้อหาวิชามากเกินไปไม่สอดคล้องกับเวลาที่กำหนดให้ จำนวนหน่วยการเรียนน้อย ทำให้นักเรียนไม่เห็นความสำคัญ ระเบียบการประเมินผล มีส่วนทำให้มาตรฐานวิชาภาษาไทยของนักเรียนต่ำ เพราะครูจำใจต้องให้นักเรียนสอบผ่าน และจุดประสงค์การเรียนรู้ออกไปทำให้สอนและวัดผลได้ไม่ครอบคลุม

3. ปัญหาเกี่ยวกับแบบเรียน แบบเรียนบางเรื่องมีเนื้อหาน้อยไป บางเรื่องมากเกินไป และศัพท์ยากไป บางเล่มใช้ภาษาผิด พิมพ์ผิดมาก เป็นแบบอย่างที่ไม่ดี หนังสืออ่านนอกเวลาบางเรื่องเก่าล้าสมัยไป ควรจะบรรจุเนื้อหาสมัยใหม่ที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียนมากขึ้น

4. ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน ครูสอนภาษาไทยมีจำนวนไม่เพียงพอ ครูบางคนไม่รักภาษาไทย ไม่ชวนชวนหาความรู้เพิ่มเติม ขาดศิลปะการสอนที่จะเอื้อให้ภาษาไทยสนุกสนานน่าสนใจได้ ครูหมวดวิชาอื่น ๆ ไม่ให้ความร่วมมือสนับสนุนการใช้ภาษาที่ดีและถูกต้อง

5. ปัญหาเกี่ยวกับนักเรียน จำนวนนักเรียนแต่ละห้องมากเกินไป ครูเอาใจใส่ดูแลไม่ทั่วถึง พื้นฐานภาษาไทยในด้านต่าง ๆ ของนักเรียนส่วนใหญ่ค่อนข้างไม่ดี นักเรียนสนใจและให้ความสำคัญวิชาภาษาไทยน้อย และความเคยชินกับภาษาถิ่นของนักเรียนเป็นอุปสรรคในการสื่อสาร

6. ปัญหาอื่น ๆ เช่น สังคมทั่วไปให้ความสำคัญแก่วิชาภาษาไทยน้อยกว่าวิชาอื่น ๆ อันเป็นผลต่อค่านิยมของนักเรียน และสภาพแวดล้อม สิ่งพิมพ์ และการใช้ภาษาที่ไม่ระมัดระวังโดยทั่วไป มีส่วนสำคัญทำให้นักเรียนรู้ภาษาไทยผิดพลาด

จากสภาพปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งได้จากการอภิปรายของครูผู้สอนภาษาไทยในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ผู้วิจัยได้ขอให้ครูผู้เข้าร่วมประชุมได้เสนอแนวทางแก้ไข ปัญหาต่างๆ ซึ่งพอจะสรุปแนวทางแก้ปัญหาดังนี้ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ก)

1. ควรฝึกทักษะ ฟัง พูด อ่าน เขียน ให้มากขึ้น เช่น ฝึกการฟังโดยจัดรายการเสียงตามสายในโรงเรียน ติดตามฟังรายการภาษาไทยวันละคำ ฝึกให้พูดเป็นกลุ่ม โดยครูชี้แนะหัวข้อที่น่าสนใจ หาตัวอย่างการพูดที่ดีให้นักเรียนฟัง ครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการพูด จัดกิจกรรมให้รักการอ่าน เช่น จัดมุมหนังสือ จัดให้อ่านข่าวรายวันหน้าชั้นเรียน ใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เช่น เทป ช่วยให้นักเรียนฝึกอ่านทำนองเสนาะสำหรับการเขียน ควรจัดประกวดคัดลายมือ ส่งเสริมนักเรียนที่เขียนดี ส่งผลงานเข้าประกวดเพื่อเป็นแบบอย่างฝึกเขียนบ่อย ๆ

2. จัดกิจกรรมประกวดแข่งขันต่าง ๆ เกี่ยวกับการเรียนวิชาภาษาไทย ให้ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทยในรูปแบบต่าง ๆ เน้นให้เห็นว่าภาษาเป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติ

3. ขอความร่วมมือจากผู้ปกครองและครูผู้สอนวิชาอื่น ๆ ให้ส่งเสริมให้นักเรียนสนใจภาษาไทยและเป็นแบบอย่างการใช้ภาษาที่ถูกต้อง ครูต้องรักและภูมิใจในภาษาไทย ทำตัวให้เป็นที่ศรัทธาของนักเรียน

4. ฝึกให้นักเรียนคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและมีวิจารณ์ญาณ โดยให้ตัวอย่างแสดงการวิเคราะห์หาสถานการณ์ปัจจุบันให้ฝึกคิดวิเคราะห์

5. ฝึกให้นักเรียนหัดฟังเรื่องสั้น ๆ ง่าย ๆ ไปสู่เรื่องที่ซับซ้อนมากขึ้น ฝึกให้สรุปประเด็นสำคัญที่ฟัง โดยการให้พูดหรือเขียน

6. ปรับปรุงหลักสูตร วิธีสอน แบบเรียน และอุปกรณ์การสอน

7. ควรจัดให้มีศูนย์ผลิตอุปกรณ์การสอนภาษาไทย และใช้สื่อทัศนศึกษาช่วยในการสอน เช่น การใช้วีดิโอ สไลด์ เทป เป็นต้น
8. ควรจัดทำห้องปฏิบัติการทางภาษา และห้องสมุดภาษาไทย
9. จัดทำชุดการสอนเสริม
10. จัดนิทรรศการเกี่ยวกับวิชาภาษาไทย จัดกิจกรรมนอกสถานที่

นอกจากปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการเรียนการสอนภาษาไทย ซึ่งได้จากการประชุมพิจารณาปัญหาของครูผู้สอนวิชาภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์ ดร.อรอนงค์ สุวรรณกุล อาจารย์วิทยาลัยครูสวนดุสิต ซึ่งเป็นกรรมการสอบคัดเลือกนักศึกษาครูและสอนในวิทยาลัยครูสวนดุสิตมากกว่า 20 ปี พบว่าปัญหาด้านภาษาไทยของนักศึกษาครูชั้นปีที่ 1 (จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) คือ การพูดไม่ถูกต้อง อ่านไม่คล่อง แปลคำศัพท์หรือแปลความไม่ได้ เก็บใจความไม่ได้ บรรยายความเมื่อตอบคำถามแบบอัตนัยไม่สละสลวย ดร.อรอนงค์ ได้แสดงข้อคิดว่าการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ควรเน้นความสำคัญของภาษาไทยให้มาก และควรฝึกให้นักเรียนมีความสามารถเข้าใจความคิดของผู้อื่น ถ่ายทอดความคิดของตนเป็นภาษาพูดและภาษาเขียนได้ดี¹

นอกจากนี้ อาจารย์ที่สอนภาษาไทยหลายท่าน ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนภาษาไทย ว่ามีการเน้นด้านทักษะและกลุ่มสัมพันธ์ การอภิปราย และการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีและเหมาะสมกับสภาพการพัฒนาของนักเรียนในระดับนี้ สิ่งที่ยังไม่สมบูรณ์ก็คือ การมีหนังสือเรียนและสื่อสารการสอนภาษาไทยให้คั่นคว้าน้อยเกินไป นักเรียนสมัยใหม่ต้องการรู้หลาย ๆ สิ่งด้วยกัน ในด้านการเขียนนั้น ในปัจจุบันนักเรียนไม่ค่อยได้เขียนเรื่องอะไรยาว เนื่องจากมีเวลาเรียนภาษาไทยในสัปดาห์หนึ่งน้อยมาก ข้อสอบที่ใช้เน้นเป็นปรนัยเสียส่วนใหญ่ ทำให้ขาดประสบการณ์ทางด้านภาษา และความคิดสร้างสรรค์ทางภาษาไทย

เนื่องจากภาษาเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนภาษาไทยทั้งหลาย จึงควรให้ความสนใจกับการสอนภาษาไทยให้ได้ผลดีเป็นพิเศษ นักเรียนที่เรียนจบประโยคชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทุกคนควรจะต้องมีทักษะเป็นอย่างดีในการฟัง การอ่าน การคิด การพูด และการเขียนภาษาไทย และสามารถใช้ทักษะเหล่านี้ค้นคว้าหาความรู้สืบเนื่องให้เกิดประโยชน์อย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างสรรค์ความเจริญแก่ประเทศชาติสืบต่อไป การจัดการสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนี้ ไม่ควรที่จะจำกัดขอบเขตให้นักเรียนเรียนรู้ภาษาไทยตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตรเท่านั้น หากควรจะต้องหาวิธีการให้ผู้เรียนมีความรู้รอบตัวหลาย ๆ ด้าน เป็นแบบสหวิทยาการ เมื่อผู้วิจัยเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นอกจากจะศึกษาวิชาภาษาไทยที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้ว อาจารย์

¹อรอนงค์ สุวรรณกุล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นผู้สัมภาษณ์ที่พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2529

ผู้สอนยังสร้างแบบเรียนและอธิบายประกอบเพิ่มเติม โดยท่านจะตัดเอาข้อความต่าง ๆ จากวรรณคดีเก่า ๆ บ้าง บทความวิชาการ บทความในหนังสือพิมพ์ที่น่าสนใจ มาให้อ่านเอาเรื่อง ให้ตอบคำถาม หัดเขียนคำประพันธ์ หรือความเรียงตามแบบแผนนั้น ถ้าบทความที่ยกมามีข้อที่บกพร่องหรือไม่ตรงกับแนวคิดของท่าน ก็จะอธิบายให้นักเรียนได้มีโอกาสคิดพิจารณาก่อนที่จะยึดถือเป็นแบบฉบับ นอกจากนั้น อาจารย์มักจะอธิบายความรู้ต่าง ๆ ที่สืบเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นความรู้ด้านภาษา วรรณคดี ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม เพื่อให้นักเรียนมีความรู้รอบตัวหลายด้าน และทราบว่าที่แท้จริงความรู้ทั้งหลายล้วนมีความเกี่ยวข้องกันทั้งสิ้น ที่ต้องแยกสอนเป็นรายวิชานั้นก็เพื่อความสะดวกในการถ่ายทอดความรู้ การจดจำและนำความรู้ไปใช้ในการสอนในลักษณะนี้ทำให้นักเรียนเรียนรู้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน ทั้งยังช่วยให้สามารถใช้ภาษาไทยให้เหมาะสมแก่กาลเทศะและบุคคลอีกด้วย

จากสภาพปัญหาการเรียนการสอนภาษาไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังได้กล่าวแล้ว และจากประสบการณ์การเรียนภาษาไทยของผู้วิจัยเอง ผู้วิจัยจึงคิดสร้างสื่อการเรียนการสอนภาษาไทยขึ้น ประกอบด้วยบทความที่ไม่ซ้ำกับบทเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ มีเนื้อหาหลากหลาย เพื่อแสดงให้นักเรียนเห็นว่าการศึกษาค้นคว้าทำได้โดยการอ่านหนังสือหลายประเภท มีกิจกรรมในการเรียนหลาย ๆ อย่าง เพื่อให้นักเรียนเกิดความอยากค้นคว้าเพิ่มเติม ครูอาจใช้กิจกรรมเหล่านี้เวลาสอนในห้องเรียน หรือให้นักเรียนศึกษาค้นคว้าเองนอกเวลาเรียนก็ได้ ในบทเรียนจะมีคำอธิบายประกอบ เพื่อส่งเสริมความสนใจในการศึกษาภาษาไทย และเพื่อช่วยครูให้สอนง่ายขึ้น โดยคาดว่าบทเรียนที่สร้างขึ้นนี้จะช่วยเพิ่มพูนทั้งวิชาภาษาไทยและความรู้ที่สืบเนื่องได้

8. จุดมุ่งหมายในการวิจัย

เสนอแนวคิดกรมเสริมทักษะการเรียนการสอนภาษาไทยสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอนให้บังเกิดผลดี ช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาไทยเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึก และประสบการณ์ให้แก่ผู้อื่น เข้าใจความรู้สึกและประสบการณ์ของผู้อื่น สร้างความต้องการค้นคว้า ความใฝ่รู้ อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความคิดที่จะใช้พัฒนาชาติบ้านเมืองได้